

Muistio VAT-yhteistyöpäivistä Tampereella 20.-21.3.2019

Seminaari 2.3.2019

ViaDian ry:n tiloihin Puutarhakadulle kokoontui 20.3. VAT-verkoston seminaariin yhteensä 75 henkilöä mm. kaupungin sosiaalitoimen, Rikosseuraamuslaitoksen (Rise) ja järjestöjen väkeä sekä vuokranantajia.

Markku Rautiainen toivotti seminaarivieraat tervetulleiksi ja kertoi VAT-verkoston toiminnasta. VAT-verkoston [verkkosivuille](#) ja [käsikirjaan](#) on koottu rikostaustaisten asumisen tuen hyviä käytäntöjä. Pekka Matilainen esitteli ViaDia Pirkanmaan monipuolista toimintaa mm. Kadulta kotiin -hankkeessa, jossa asutetaan kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia asunnottomia.

Tutkija Jenni Mäki Lapin yliopistosta puhui asunnottomuudesta ja Tampereen tilanteesta. Asunnon saaminen ja asumisen onnistuminen tukee rikoksista irtautumista. Esim. vankilan, kunnan sosiaalitoimen, Kelan ja vuokranantajien yhteistyö asumisen asioissa on rikostaustaisen asiakkaan kohdalla todella tärkeää. Yhteistyön onnistumista edistävät eri toimijoiden yhteiset tavoitteet, selkeä vastuunjako ja avoin tiedonvaihto, joka synnyttää luottamusta. Rikostaustaisten kohdalla myös stigma on iso este asunnon saamiselle. Tampereelle vapautuu n. 50 asunnontonta vankia vuosittain. Asunnottomana vapautuville on tarjolla vain hätämajoitusta asumispäivystyksessä, mikä ei edistä kuntoutumista ja rikoksista irtautumista.

Reijo Kypärä, kertoi vankien kokonaisvaltaisesta asumis- ja kuntoutumispolusta Siltavalmennus ry:n palveluissa. Silta tarjoaa yli 50 tukiasuntoa rikostaustaisille, mutta moni jää silti ilman asuntoa. Sillan *Vapautteen valmennus* -kuntoutus tukee vapautuvaa vankia kokonaisvaltaisesti. Monelle vapautuvalle ainoa mahdollisuus saada asunto on Sillan tai ViaDian kautta. Sillan kokemuksen mukaan rikostaustaisten on usein vaikea saada kunnallisia palveluja, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluita. Päihhteettömyyteen tarvitaan tiivistä tukea. Vapautuvien asuttamisessa ja kuntoutumisessa on olennaista, että asiakkaalle rakennetaan luottamusta muutoksen mahdollisuuteen ja että työntekijät tuntevat erilaiset tukimuodot hyvin ja osaavat ohjata ja motivoida asiakasta niiden pariin.

Keskustelussa kävi ilmi, että Tampereella on yhtenä ongelmana se, että tukiasunnoissa ei ole tilaa uusille tulijoille: tukiasumiseen jumitutaan pitkäksi ajaksi, koska vuokra-asuntoja on vaikea saada.

Kirsi Metsävainio Kelasta esitteli uutta yhteistyömallia. ViaDia Pirkanmaassa vankilasta vapautuneiden asiakkaiden Kela-tuissa oli paljon ongelmia, joita lähdettiin selvittämään yhdessä Kelan kanssa. Kelan keskeisen vakuutuspiirin monialatiimien tavoitteena on asiakkaan asioiden kokonaisvaltainen käsittely, etuuksien oikea-aikainen myöntäminen ja asiakkaan prosessin sujuvoittaminen. Vankilasta vapautuneilla on usein haastava elämäntilanne (esim. köyhyys, vaikeus asioiden hoitamisessa, määräaikaiset vuokrasopimukset, pätkissä myönnetty etuudet). ViaDialla on kokeiluluontoisesti käytössään Kelan monialatiimin suora puhelinnumero. ViaDian työntekijä ottaa yhteyttä Kelaan valtakirjalla tai asiakkaan läsnä ollessa hänen suullisella suostumuksellaan. Kela-asiat yritetään nyt hoitaa kerralla ja kokonaisvaltaisesti – kokemukset ovat positiivisia.

Keskustelussa kävi ilmi, että Kelan valtakirjojen kanssa on ollut ongelmia eri paikkakunnilla, kun valtakirjaan on vaadittu työntekijän sosiaaliturvatunnusta. ViaDialla käytetään Kelan omaa valtakirja, johon riittää työntekijän nimi ja yksikön nimi.

Kommenttipuheenvuorossaan Kela-yhteistyöhön Johanna Kantanen ja Kirsi Ohvo, ViaDia Pirkanmaasta kertoivat, että vankilasta vapautuneet asukkaat saavat ainakin kolmea Kela-etuutta, joiden hakeminen ja

saaminen voi olla mutkikasta. Mahdollisuus soittaa suoraan Kelan monialatiimiin säästää työaikaa huomattavasti, virheet ovat vähentyneet ja nopea käsittely on pelastanut asiakkaita taloudelliselta ahdingolta.

Lounaan jälkeen kokemusasiantuntija Minna Kyyhkynen kertoi omasta toipumisestaan ja asumisen polustaan Siltavalmennuksen tuella. Arkitaitojen ja tavallisen elämän pitkäjänteinen opettelu ja sitoutuminen päihdeongelman hoitamiseen Sillan yhteisökuntoutuksessa on ollut toipumisessa tärkeää. Sillasta on löytynyt myös tekemistä ja merkitystä elämään sekä tärkeitä ihmisiä. Asuminen on järjestynyt Siltavalmennuksen tukiasunnossa. Omasta kodista on tullut todella tärkeä, vaikka alkuun yksin oleminen ei ollut helppoa ja sitä piti opetella. Tukiasumisesta on valitettavan vaikeaa siirtyä eteenpäin, koska vuokra-asuntoa on hankalaa saada esim. vanhojen vuokratien vuoksi.

Kokemusasiantuntijan puheenvuoro herätti paljon keskustelua. Sina Rasilainen ARA:sta kysyi, miten tamperelaiset vuokranantajat suhtautuvat vanhoihin vuokratiloihin. Mika Ukkonen Tampereen vuokra-asunnoilta kertoi, että kun asumisen sujumisesta kertyy näyttöä, asiakkaan tilannetta voidaan harkita uudelleen. Vanhat asumisen häiriöt tai vuokratilat eivät siis estä asunnon saamista lopullisesti. On tärkeää löytää ratkaisu siihen, mitä vanhoille vuokratiloille tehdään. Pienen vuokratilan voi maksaa kunnan sosiaalitoimisto, mutta isompien velkojen kohdalla tilanne on hankalampi. Kunnallinen velkasaneeraus tai Takuusäätio voivat myös auttaa isojen velkojen kanssa, muistutti Timo Valkama KRIS – Suomen keskusliitto ry:stä.

Tuula Knuuttila Turun vankilasta esitteli toimivaa monialaisen yhteistyön mallia. Turun vapautuvien asumisen tuen verkosto eli TVAT pyrkii hyvissä ajoin löytämään sopivan asumismuodon ja tarvittavan tuen vapautuville vangeille ja muille rikosseuraamusasiakkaille. TVAT kokoontuu harvakseltaan ammattilaisten kesken ja lisäksi n. 5-10 kertaa asiakkaan kanssa. Asiakkaalta pyydetään suostumus hänen asioidensa käsittelyyn ja tietojen vaihtoon. Verkostoon osallistuu asiakkaan tilanteesta riippuen esim. Risen työntekijöitä, Turun kaupungin aikuissosiaalityö ja päihdehuolto, asumispalvelujen tuottajia, vuokranantajia jne. Vetovastuu ryhmän toiminnasta on Risen työntekijällä. Yhteistyö eri toimijoiden välillä on parantunut ja asiakkaille löytynyt aiempaa paremmin sopiva asumisen ratkaisu ja muu tarvittava tuki.

Markku Rautiainen ja Ilpo Simonen esittelivät Joensuun asiakasohjausryhmän eli ASO-ryhmän toimintaa. ASO kokoontuu yhdessä asiakkaan kanssa pohtimaan tämän tulevaa asunnon ja tuen tarvetta. ASO ei voi luvata vapautuvalle vangille asuntoa, mutta tapaamisessa kaikki eri toimijat saavat tilannekuvan vapautuvan vangin tilanteesta, asumisvalmiuksista jne. ja asumista päästään valmistelemaan hyvissä ajoin ennen vapautumista monialaisena yhteistyönä. Asiakas antaa suostumuksen asioidensa käsittelyyn ja tietojen vaihtoon. ASO-kokoukseen kutsutaan asiakkaan tarpeen ja toiveen mukaan esim. aikuissosiaalityön, päihdehuollon, järjestöjen, vertaistuen, Risen ja vuokranantajien ja Kelan edustaja. Vetovastuu on Joensuun yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Kokemukset pitkään toimineesta ryhmästä ovat erittäin hyviä: asumisen suunnittelu alkaa ajoissa ja eri toimijoiden yhteistyö on tiivistynyt.

Päivän päätteeksi keskusteltiin neljän pyydetyn puheenvuoron pohjalta rikostaustaisten asumisesta ja yhteistyön kehittamisestä Tampereella: *Mistä asuntoja ja tukea? Tarvitaanko uudenlaista yhteistyötä ja millaista se voisi olla?* Tarja Koskinen Tampereen kaupungin asiakasohjausyksiköstä, kertoi, että vapautuvan vangin asumisen asioiden järjestäminen nojaa Tampereella hyvin henkilösuhteisiin, mutta yhteistyölle tarvittaisiin pysyvämpää rakennetta. Vankiloista ollaan yhteydessä sosiaalitoimeen, kun vapautuvalla vangilla on tuen tarvetta. Isojen vuokratyöyhtiöiden kannalta maksamatta jäävät vuokrat ovat iso ongelma ja vuokria tulisikin seurata tarkemmin. Jos henkilöllä on asunto ennen tuomiota, siitä tulisi pitää kiinni. Alle 6 kk tuomioiden kohdalla se onnistuu, kunhan vuokra tulee maksettua. Koskinen kysyi, tarjoaako nykyinen auttamisjärjestelmä ”koteja” vai vain ”asuntoja” ja huomautti, että isoissa asumisyksiköissä voi olla paljon häiriöitä, mikä heikentää asumisen laatua.

Heidi Lind Rikosseuraamuslaitoksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyhankkeesta korosti yhteistyön merkitystä asunnottomuuden ehkäisyssä ja vähentämisessä. Erilaisia hankkeita ja toimijoita on paljon ja tiiviimpää yhteistyötä tarvitaan paikallisesti ja valtakunnallisesti. Risellä ei ole asuntoja eli Risen työntekijöiden täytyy asunnottomuustyössä väistämättä tehdä yhteistyötä muiden toimijoiden ja asunnontarjoajien kanssa. Aiemmin päivällä esitelty Kelan yhteistyöpilotti oli kannustava esimerkki turhan byrokratian vähentämisestä ja asiakkaan asioiden kokonaisvaltaisesta lähestymisestä.

Pekka Matilainen ViaDia Pirkanmaalta kertoi, että Tampereella on ollut yhtenä ongelmana kaikkien palveluiden ulkopuolella olevat asunnottomat, joille ViaDia nykyisin järjestää asumista ja asumisen tukea. Henkilöitä on asutettu suoraan kadulta yksityisiltä vuokrattuihin keskustayksiöihin. Asuminen on pääsääntöisesti sujunut hyvin, kun tukea on tarjottu riittävästi. Tampereella tarvittaisiin rikostaustaisten asiakkaiden asumisen valmisteluun uudenlainen työryhmä, jossa olisivat mukana ainakin asiakasohjausyksikkö Loisto, päihdetyö, aikuissosiaalityö, kunnalliset vuokrataloyhtiöt, asumisen palvelutuottajat ja hankkeet, yhdyskuntaaseuramustoimisto, lähettävä vankila ja Kela, päihdehoito. Uusi vapautuvien asumisen työryhmä kohtaisi asuntoa tarvitsevat asiakkaat kasvokkain tai videon välityksellä hyvissä ajoin ennen vapautumista.

Jari Karppinen valtakunnallisesta Asunnottomuuden ennaltaehkäisyohjelmasta (Aune) nosti puheenvuorossaan esiin ”Asunto ensin 2.0” -kehittämishankkeen, jonka muutoslaboratoriotyöskentelyyn on jo haastettu mukaan mm. Tampereen kaupunki. Tarkoituksena on tutkia ja työstää asunto ensin -mallin kehittämistä vastaamaan jatkossa vielä paremmin asukkaiden tarpeisiin. Mitä asunto ensin -malli voisi Tampereella ja muualla jatkossa tarkoittaa? Miten asunto ensin -asumiseen saataisiin lisättyä entistä enemmän tukea ja yhteisöllisyyttä? Miten asunnosta tulisi koti?

Alustusten pohjalta syntyi vilkasta keskustelua. Tampereella on asunto ensin -asumista ja päihteetöntä tukiasumista, joka on retkahdukset sallivaa. Siltavalmennuksen asunnoissa ei tarvitse olla täysin päihteetön, mutta asumisen pitää sujua ja asioiden hoitua. Tampereen vuokra-asunnot ja Völjy-hanke tekevät onnistunutta yhteistyötä suomensisäisesti huumeita käyttävien asumisen tuessa. Völjy on tarjonnut tiivistä arjen ja asumisen tukea huumeidenkäyttäjille. Tampereen vuokra-asuntojen viesti seminaarivälillä oli, että yleishyödyllisiä vuokranantajia kannattaa rohkeasti lähestyä ja kutsua mukaan yhteistyöhön. Keskustelua käytiin myös siitä, että päihteellisissä isoissa yksiköissä on vaikea tavoitella tai ylläpitää päihteettömyyttä, jolloin pitäisi päästä asumaan muualla. Lisäksi nykyiset keskitetyt asunto ensin -yksiköt turvattomia varsinkin naisille.

Useiden puhujien arvion mukaan Tampereella on puutetta asunnoista tai nykyiset asumismuodot eivät vastaa tarvetta. Keskustelijoiden mukaan Tampereelle tarvittaisiin n. 50-80 kpl lisää asunto ensin -mallin asuntoa, mieluiten hajasijoitetussa asuntokannassa. Keskeisenä ongelmana nousi esiin myös se, että nykyisellään liian moni jää jumiin tukiasumisyksiköihin, koska asuntopulan vuoksi niistä ei pääse siirtymään eteenpäin. Tuetun asumisen yksiköt voivat myös olla niin niukasti resursoituja, että työntekijät eivät ehdi riittävästi tukea asukkaita itsenäisempään asumiseen ja elämään. Perinteistä asuntolaakin kaivattiin keskustelussa takaisin, jotta ihmiset eivät joutuisi kadulle. Jari Karppisen mukaan kohtuuhintaista ARA-tuotantoa pitäisi lisätä Tampereelle. Hän myös kysyi, mistä mahtaa kertoa se, että keskustelussa kaivattiin vanhanaikaista asuntola: onko ratkaisu todellakin vanhanaikainen asuntola vai pikemminkin vuokraperusteisten asumismuotojen lisääminen? Asunto ensin -yksiköt ovat parempi vaihtoehto kuin ulkona nukkuminen tai yksi yö kerrallaan hätämajoituksessa yöpyminen.

Seminaarin lopuksi todettiin, että vapautuvien asumisessa on Tampereella kehitettävää: rikostaustaisille tarvitaan lisää asumisvaihtoehtoja ja myös eri toimijoiden keskinäistä yhteistyötä on syytä vahvistaa. Paikallisille jääkin pohdittavaksi, olisiko esim. vapautuvien asumisen työryhmän perustamisesta hyötyä ja voisiko esim. yhdyskuntaseuramustoimisto koordinoida ryhmän toimintaa.

Tutustumiskäynti ja työskentelyä 21.3.2019

Noin 25 henkeä lähinnä VAT-verkoston jäsenjärjestöistä teki erittäin mielenkiintoisen tutustumiskäynnin Siltavalmennuksen tiloihin ja toimintoihin. Vehnämyllynkadun asuinrakennukset, toimistotilat, ravintola, työpajat ja halli ovat vain yksi osa Sillan monipuolista toimintaa. Keijo Häkkinen ja Reijo Kypärä kertoivat, että Siltavalmennus tarjoaa vankilasta vapautuville todella tiiviin ja monipuolisen kuntoutumis- ja asumispolun. Moni vapautuukin vankilasta suoraan Sillan tukiasumisyksikköön ja siirtyy sieltä Sillan hajasijoitettuun tukiasuntoon. Vierailimme Kuntoutus-Sillan tiloissa, jossa tarjotaan vankilasta vapautuville yhteisöllistä, psykososiaalista päihdehoitoa avokuntoutuksena tiiviin viikko-ohjelman mukaisesti. Siltavalmennus tarjoaa mm. rikostaustaisille myös todella monipuolisia mahdollisuuksia päästä opiskelemaan ja työelämään. Tutustuimme mm. keittiö- ja catering alan, tietokonehuollon ja grafiikan alan opiskelu- ja työmahdollisuuksiin. Kävimme myös upeassa pintakäsittelyn ja rakentamisen työpajassa, jossa oli tekeillä isoja ja pieniä tilaustöitä asiakkaille. Vierailumme Sillassa päättyi maukkaaseen lounaaseen Sillan omassa lounasravintolassa.

Iltapäivällä VAT-verkoston jäsenjärjestöt kokoontuivat vielä käymään yhteistä keskustelua edellispäivän teemoista kuten Kela-yhteistyöstä. Lisäksi kuultiin VAT-jäsenjärjestöjen kuulumisia eri paikkakunnilta. Keskustelussa nousi esiin mm. seuraavia aiheita:

- ARA:n asukasvalinnassa ei saa syrjiä mitään asiakasryhmää asukasvalinnassa. ARA:an voi olla yhteydessä, jos esim. rikostaustaisten on vaikea saada asuntoa ARA-kohteesta tietyllä paikkakunnalla. On tärkeää pyrkiä rakentamaan keskusteluun ARA-vuokranantajien kanssa.
- Sininauha -konsernin asunto ensin -asumisyksiköissä on tehty pääkaupunkiseudulla ”asunto ensin 2.0” -uudistuksia lisäämällä tukea ja yhteisöllisyyttä (aulavastaanotto, yhteistä aamupalaa, yhteisiä aktiviteetteja). Kulttuurirahastolta saatiin tukea asunnottomien kuoroon ja muuhun toimintaan.
- Kela-tukien kanssa on ollut ongelmia useilla paikkakunnilla ja tukien viivästymisen vuoksi on tullut myös uloskirjauksia. Useilla paikkakunnilla yhteistyö Kelan kanssa sujuu hyvin viranomaisnumeroa käyttämällä.
- Järvenpään on avautunut uusi Helsingin diakonissalaitoksen asunto ensin -asumisyksikkö väliaikaistiloissa.
- Kriminaalihuollon tukisäätiön keskitetty asumisvalmennus on lopetettu ja tuettu asuminen tapahtuu nyt hajasijoitetuissa asunnoissa.
- Sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuus on todellinen ongelma pääkaupunkiseudulla ja monilla muilla paikkakunnilla. Vastuusosiaalityöntekijää ei tavoiteta. Sosiaalityöntekijät eivät ehdi vankilaan verkostotapaamisiin valmistelemään vapautumista eli jatkumoa ei rakennu vankilasta siviiliin. Kuopiossa ja Raumalla on hyviä kokemuksia: aikuissosiaalityö on tavoitettavissa, työntekijä saadaan mukaan vangin kanssa työskentelyyn ja myös mukaan vankilaan tarvittaessa.
- Martoilla paljon toimintaa rikostaustaisten kanssa ja myös vankiloissa on meneillään erilaisia kursseja. Parhaimmillaan vankilan kurssin ovat auttaneet vapautuvia vankeja asunnon saamisessa.
- Risen Aune-hanke järjesti laajan yhteistyöpalaverin Jyväskylässä helmikuussa. Tapaamisen tuloksena sovittiin, että jatkossa että kunnallinen sosiaalityö on jo vankilassa mukana asiakkaan asioissa. Jyväskylän sosiaalityöntekijät olivat ajatelleet, että jos toimeentulotuki on kunnossa, asiakas ei tarvitse muuta tukea.
- Vankilan työntekijöiden kannattaisi nykyistä herkemmin tehdä vapautumassa olevasta asiakkaasta huoli-ilmoitus jo vankilassa, koska vapautuvat vangit ovat sosiaalihuoltolain määrittelemää erityisryhmää ja heillä on usein suuri tuen tarve siviilissä. Huoli-ilmoituksessa on kunnan

sosiaalitoimen näkökulmasta tärkeää yksilöidä, mitä ilmoituksella tavoitellaan ja millaista tukea pyydetään. Muuten sosiaalityön on vaikea reagoida ilmoituksiin.

- PK-seudulla tarvittaisiin nopeaa ja joustavaa asuttamista, koska Suomen suurimmasta vankilasta vapautuu paljon vankeja lyhyeltä tuomiolta. Jonot tuettuun asumiseen ovat kohtuuttoman pitkiä.
- Tampereen sosiaalityöntekijät aikuissosiaalityössä ovat alkaneet olla skypellä yhteydessä vankilaan. Matkoja pidetään liian pitkinä vankilassa käymiselle.
- Porissa pidetään vankimessut 6.6. Järjestelyistä vastaa Elina Peltonen Porin Sininauhalla. Porissa vapautuville saadaan nopeasti aika sosiaalityöntekijälle ja yksi työntekijä aikuissosiaalityöstä myös käy vankilassa. Tarkoituksena on, että jatkossa myös TE-toimisto ja Kela saataisiin jalkautumaan vankilaan.
- Porissa Sininauha käyttää sosiokulttuurisen innostamisen toimintamallia. Kulttuurirahastolta saatiin apuraha vankiteatterille, joka on käynnistynyt hienosti.
- Pyöröovesta ulos -hankkeessa on kehitetty uusia malleja asumiseen Helsingissä, Lahdessa ja Jyväskylässä. Asuntoja on saatu yksityisiltä ja moni asukas on vaihtanut paikkakuntaa.
- Turussa asiat eivät ole juuri edenneet. Vastuullisesti vapautteen -hankkeen on ollut vaikeaa saada kaupungin asunnoilta (TVT) asuntoja asiakkailleen. Kun TVT laittaa asukkaan kerran vuokratien vuoksi mustalle listalle, sen jälkeen asuntoa ei saa.
- VAT-verkoston vaikuttamistyössä on tärkeää huomioida stigma, joka vaikeuttaa entisten vankien integroitumista yhteiskuntaan.

Yhteistyöterveisin,

Anna Leppo, Verkostokoordinaattori
VAT-verkoston sihteeri
Kriminaalihuollon tukisätiö
anna.leppo@kritis.fi, p. 050 412 4022

Lisätietoa VAT-verkostosta: <https://www.kritis.fi/saatio/verkostot/vat-verkosto/>